

УДК: 371.261

DOI 10.33514/1694-7851-2024-3/1-248-257

Касымалиев М.У.

педагогика илимдеринин кандидаты, доцент

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министринин орун басары

Бишкек ш.

muratbek30@mail.ru

Супаналиев Б.Т.

министрдин биринчи орун басары

Алдашов К.Б.

магистр

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги

k.aldashovkg@gmail.com

Орозбаева А.А.

педагогика илимдеринин кандидаты

Ош мамлекеттик педагогикалык университети

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА 12 ЖЫЛДЫК БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОГРАММАСЫНА ӨТҮҮ ПРОЦЕССИНДЕГИ НЕГИЗГИ ЭТАПТАР

Аннотация. Бул илимий макалада Кыргыз Республикасындагы 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнүн негизги багыттары жана этаптары каралган. Изилдөө заманбап билим берүүнүн теориялык негиздерине жана аны Кыргыз реалдуулугунун контекстинде ишке ашыруунун практикалык аспектилерине негизделген билим берүү системасынын заманбап талаптарын комплекстүү талдоону билдирет. Автор билим берүүнүн негизги принциптерин жана түшүнүктөрүн, билим берүү тутумдарынын эволюциясын жана 12 жылдык билим берүү программасынын маанисин жана максаттарын талдайт. Билим берүү мекемелерин жана педагогикалык персоналды даярдоо этаптарына, ошондой эле жаңы окуу программаларын жана методикаларын киргизүүгө өзгөчө көңүл бурулат. Илимий макалада ошондой эле билим берүү системасына жана бүтүндөй коомго өтүүнүн таасирин баалап, демилгени ишке ашыруу процессиндеги оң аспектилерди жана мүмкүн болуучу көйгөйлөрдү аныктайт. Алынган жыйынтыктар Кыргыз Республикасында жана ушул сыяктуу билим берүү чакырыктары бар башка өлкөлөрдө 12 жылдык билим берүү программасын ийгиликтүү ишке киргизүү стратегиясын иштеп чыгуу үчүн пайдалуу болушу мүмкүн.

Касымалиев М.У.

кандидат педагогических наук, доцент

Заместитель министра образования и науки Кыргызской Республики

Бишкек ш.

muratbek30@mail.ru

Супаналиев Б.Т.

первый заместитель министра

Алдашов К.Б.

магистрант

Министерство образования и науки Кыргызской Республики

k.aldashovkg@gmail.com

Орозбаева А.А.

кандидат педагогических наук

Ошский государственный педагогический университет

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ В ПРОЦЕССЕ ПЕРЕХОДА К 12-ЛЕТНЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЕ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Аннотация. В данной научной статье рассматриваются основные направления и этапы перехода к 12-летней образовательной программе в Кыргызской Республике. Исследование представляет собой комплексный анализ современных требований образовательной системы, основанный на теоретических основах современного образования и практических аспектах его реализации в контексте кыргызской действительности. Автор анализирует ключевые принципы и концепции образования, эволюцию образовательных систем, а также значение и цели введения 12-летней образовательной программы. Особое внимание уделяется этапам подготовки учебных заведений и педагогического персонала, а также внедрению новых учебных программ и методик. Работа также оценивает влияние перехода на образовательную систему и общество в целом, выявляя позитивные аспекты и возможные проблемы в процессе реализации данной инициативы. Полученные результаты могут быть полезны для разработки стратегии успешного внедрения 12-летней образовательной программы в Кыргызской Республике и других странах с аналогичными образовательными вызовами.

Kasymaliev M.U.

Candidate of Pedagogical Sciences, docent

Deputy Minister of Education and Science of the Kyrgyz Republic

Bishkek c.

muratbek30@mail.ru

Supanaliev B.T.

first deputy minister

Aldashov K.B.

Master's student

Ministry of Education and Science of the Kyrgyz Republic

k.aldashovkg@gmail.com

Orozbaeva A.A.

Candidate of Pedagogical Sciences

Osh State Pedagogical University

THE MAIN STAGES IN THE PROCESS OF TRANSITION TO A 12-YEAR EDUCATIONAL PROGRAM IN THE KYRGYZ REPUBLIC

Annotation. This scientific article examines the main directions and stages of transition to a 12-year educational program in the Kyrgyz Republic. The study is a comprehensive analysis of the modern requirements of the educational system, based on the theoretical foundations of modern education and practical aspects of its implementation in the context of Kyrgyz reality. The author analyzes the key principles and concepts of education, the evolution of educational systems, as well

as the significance and objectives of the introduction of a 12-year educational program. Special attention is paid to the stages of training of educational institutions and teaching staff, as well as the introduction of new curricula and methods. The work also evaluates the impact of the transition on the educational system and society as a whole, identifying positive aspects and possible problems in the implementation of this initiative. The results obtained can be useful for developing a strategy for the successful implementation of a 12-year educational program in the Kyrgyz Republic and other countries with similar educational challenges.

Билим берүү ар бир өлкөнүн туруктуу социалдык жана экономикалык өнүгүүсүн камсыз кылуучу негизги факторлордун бири бойдон калууда. Билим берүү чөйрөсүндөгү глобалдык өзгөрүүлөргө жана адистерди даярдоонун сапатына коюлган талаптарга байланыштуу, көптөгөн өлкөлөр билим берүү программаларын, анын ичинде 12 жылдык билим берүү программасын киргизүүнү кайрадан карап чыгууда. Бул макалада биз Кыргыз Республикасындагы 12 жылдык билим берүү программасына өтүү процессиндеги негизги багыттарды жана этаптарды карайбыз.

12 жылдык билим берүү программасына өтүү бир нече себептерден улам азыркы дүйнөдө жогорку **актуалдуулукка** ээ:

1. *Терең билим жана көндүмдөр*: технологиянын тез өнүгүшү жана социалдык-маданий чөйрөдөгү өзгөрүүлөр окуучулардан заманбап дүйнөдө ийгиликтүү адаптациялоо үчүн тереңирээк билимди жана көндүмдөрдү талап кылат. Кошумча окуу жылы окуучулардын ар тараптуу билим алышы үчүн окуу программаларын кылдаттык менен иштеп чыгууга жана тереңдетүүгө мүмкүндүк берет.

2. *Атаандаштыкка даярдоо*: Глобалдашуу жана эмгек рыногундагы атаандаштыктын өсүшү менен, окуучулар ийгиликтүү атаандашуу үчүн жогорку деңгээлдеги даярдыкка муктаж. 12 жылдык билим берүү программасы аларга терең билим жана көндүмдөрдү берип, алардын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатат.

3. *Эл аралык стандарттарга ылайык келүү*: 12 жылдык билим берүү программасын киргизүү өлкөгө эл аралык билим берүү стандарттарына ылайык келүүгө мүмкүндүк берет жана билим берүү тутумун башка өлкөлөрдүн окуучулары жана адистери үчүн жагымдуу кылат.

4. *Өзгөрүүлөрдүн тез темпине даярдануу*: заманбап дүйнө жашоонун бардык тармактарында, анын ичинде технология, экономика жана социалдык-маданий чөйрөдө тез өзгөрүүлөр менен мүнөздөлөт. 12 жылдык билим берүү программасы окуучуларды ушул өзгөрүүлөргө ылайыкташууга жана анда ийгиликтүү иштөөгө жакшы даярдай алат.

5. *Негизги көндүмдөрдү өнүктүрүү*: кошумча окуу жылы критикалык ой жүгүртүү, коммуникация, кызматташуу жана ийгиликтүү кесиптик жана коомдук жашоо үчүн зарыл болгон көйгөйлөрдү чечүү сыяктуу негизги көндүмдөрдү өнүктүрүү үчүн колдонулушу мүмкүн [1].

Ошентип, 12 жылдык билим берүү программасына өтүү сапаттуу билим берүү, бүтүрүүчүлөрдүн атаандаштыкка жөндөмдүүлүгү жана коомдун заманбап чакырыктарына жана талаптарына ылайыкташуу үчүн актуалдуу жана зарыл кадам болуп көрүнөт.

Азыркы дүйнөдө билим берүүнүн негизги принциптери жана түшүнүктөрү. Бүгүнкү дүйнөдө билим жеке өнүгүүгө, социалдык мобилдүүлүккө жана экономикалык гүлдөп-өнүгүүгө жетишүү үчүн негиз катары каралат. Билим берүүнүн негизги принциптери-ар бир окуучунун жеткиликтүүлүгү, сапаты, мүмкүнчүлүктүн теңдиги жана потенциалын

ишке ашыруу. Билим берүү Концепциясы бүтүндөй инсанды окутуу, сынчыл ой жүгүртүүнү өнүктүрүү, чыгармачылык, социалдык жоопкерчилик жана маалыматтык коомдо жашоого даярдануу идеяларын камтыйт.

Азыркы дүйнөдө билим инсанды калыптандырууда жана социалдык прогрессти камсыз кылууда чечүүчү ролду ойнойт. Бүгүнкү дүйнөдөгү билим берүүнүн негизги принциптери жана концепциялары бардык окуучулар үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу жана алардын потенциалын өнүктүрүү каалоосун чагылдырат. Келгиле, негизги принциптерди жана түшүнүктөрдү кененирээк карап көрөлү [2]:

Жеткиликтүүлүк: билим социалдык, экономикалык же маданий абалына карабастан коомдун бардык мүчөлөрү үчүн жеткиликтүү болушу керек. Бул эч кандай басмырлоочу тоскоолдуктарсыз сапаттуу билим алуу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу дегенди билдирет.

Сапат: билим берүүнүн негизи жогорку сапаттагы окутуу жана билим берүү натыйжаларына жетишүү болушу керек. Сапаттуу билим берүү билим берүүнү гана эмес, ошондой эле заманбап дүйнөдө ийгиликтүү адаптациялоо үчүн зарыл болгон көндүмдөрдү, көндүмдөрдү жана компетенцияларды өнүктүрүүнү камсыз кылышы керек.

Мүмкүнчүлүктөрдүн теңдиги: мүмкүнчүлүктөрдүн теңдиги принциби ар бир окуучу өз потенциалын өнүктүрүү үчүн бирдей мүмкүнчүлүккө ээ болгон шарттарды түзүүнү билдирет. Бул ар бир окуучунун жеке муктаждыктарына жана мүмкүнчүлүктөрүнө ылайыкташтырылган ар кандай билим берүү программаларын түзүүнү камтыйт.

Потенциалды ишке ашыруу: билим берүүнүн максаты - ар бир окуучунун потенциалын өнүктүрүү жана аларга окууда жана жашоодо максималдуу натыйжаларга жетүүгө жардам берүү. Бул окуучуларды өзүн-өзү өнүктүрүүгө, өзүн-өзү таанууга жана аткарууга түрткү берүү дегенди билдирет.

Азыркы дүйнөдөгү билим берүү концепциясы төмөнкүдөй идеяларды камтыйт:

Бүтүндөй инсанды окутуу: билим интеллектуалдык гана эмес, адамдын эмоционалдык, социалдык, физикалык жана руханий аспектилерин өнүктүрүүгө багытталышы керек.

Критикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрүү: окуучуларга маалыматты критикалык талдоо, өз пикирин калыптандыруу жана өз алдынча ой жүгүртүү жөндөмү үйрөтүлүшү керек.

Чыгармачылык: билим берүү заманбап экономикада жана маданиятта маанилүү фактор болгон чыгармачыл ой жүгүртүүнү жана инновациялык жөндөмдөрдү өнүктүрүүгө жардам бериши керек.

Социалдык жоопкерчилик: окуучулар коом алдындагы жоопкерчилигин билип, анын өнүгүшүнө жана өркүндөтүлүшүнө активдүү катышууга даяр болушу керек [2].

Маалыматтык коомдо жашоого даярдануу: билим берүү окуучуларга тез өзгөрүп жаткан маалыматтык дүйнөгө ийгиликтүү ыңгайлашуу жана заманбап технологияларды күнүмдүк жашоодо жана жумушта колдонуу үчүн зарыл болгон көндүмдөрдү камсыз кылышы керек.

Бул принциптер жана түшүнүктөр заманбап билим берүүнүн негизи болуп саналат жана анын адилеттүү, өнүккөн жана интеллектуалдык жактан ар түрдүү коомду түзүүгө умтулуусуна багыт берет.

Билим берүү системаларынын эволюциясы: 11 жылдан 12 жылга чейинки билим берүү программасы.

Тарыхта ар кайсы өлкөлөрдүн билим берүү тутумдары коомдук муктаждыктарга жана максаттарга ылайык өнүгүп келген. Акыркы он жылдыктарда көптөгөн өлкөлөрдө окуу мөөнөтүн 12 жылга чейин узартуу тенденциясы байкалууда. Бул окуучулардын терең жана ар тараптуу өнүгүүсүн камсыз кылуу, тез өзгөрүп жаткан дүйнөгө ыңгайлашуу жана адистердин квалификациясын жогорулатуу зарылчылыгы менен байланыштуу.

Тарыхта билим берүү системалары коомдун социалдык-маданий жана экономикалык муктаждыктарына жараша өзгөрүлүп келген. 11 жаштан 12 жылдык билим берүү программасына өтүү билим берүү тутумдарынын эволюциясын, ошондой эле окуучуларга тереңирээк жана ар тараптуу билим берүү каалоосун чагылдырат. Бул жерде биз ушул эволюцияны жана 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнүн себептерин карайбыз.

Ошондой эле билим берүү системалары кесиптик чөйрөгө кирүү же андан ары билим алуу үчүн жетишпүү болгон негизги билимди камсыз кылууга аракет кылышкан. Бирок, технологиянын өнүгүшү, экономикадагы жана маданияттагы өзгөрүүлөр, ошондой эле маалыматтык көлөмдүн көбөйүшү менен коомдо ийгиликтүү иштөө стандарттары жогору болуп калды. Бул билим берүү программаларын кеңейтүү зарылчылыгына алып келди.

Акыркы он жылдыктарда көптөгөн өлкөлөрдө окуу мөөнөтүн 12 жылга чейин узартуу тенденциясы байкалууда. Бул бир нече факторлорго байланыштуу:

Терең жана ар тараптуу билим берүү: азыркы дүйнөдө эмгек рыногунун жана коомдун муктаждыктары барган сайын ар түрдүү жана талап кылынууда. Окуучулар тез өзгөрүп жаткан шарттарга ийгиликтүү көнүү үчүн тереңирээк жана ар тараптуу билимди талап кылат.

Тез өзгөрүп жаткан дүйнөгө адаптациялануу: заманбап дүйнө технологиянын, экономиканын жана социалдык-маданий чөйрөнүн тез өзгөрүшү менен мүнөздөлөт. Окуучуларды ушул өзгөрүүлөргө даярдоо үчүн билим берүү тутумдары ийкемдүү жана ыңгайлуу болушу керек.

Адистердин квалификациясын жогорулатуу: окуу мөөнөтүн көбөйтүү айрым предметтерди тереңирээк изилдөөгө жана кесиптик көндүмдөрдү өнүктүрүүгө мүмкүндүк берет, бул бүтүрүүчүлөрдү эмгек рыногунда атаандаштыкка жөндөмдүү кылат [3].

12 жылдык билим берүү программасына өтүү - бул заманбап дүйнөнүн кыйынчылыктарына жооп берүү жана окуучуларга ийгиликтүү адаптациялоо жана кесиптик өнүгүү үчүн бардык керектүү билимдерди, көндүмдөрдү жана компетенцияларды камсыз кылуу. Бул коомдун муктаждыктарына ылайык билим берүү тутумдарынын туруктуу эволюциясын көрсөтөт.

12 жылдык билим берүү программасын киргизүүнүн мааниси жана максаттары. 12 жылдык билим берүү программасын киргизүү заманбап коомдун муктаждыктарына ылайыкташтырылган натыйжалуу жана сапаттуу окутуу үчүн шарттарды түзүүгө багытталган. Негизги максаттарга төмөнкүлөр кирет:

1) заманбап дүйнөдө ийгиликтүү адаптациялоо үчүн зарыл болгон компетенцияларды, анын ичинде санариптик сабаттуулук, сынчыл ой жүгүртүү жана коммуникация көндүмдөрүн өнүктүрүү.

2) окуучулардын билим сапатын жана академиялык жетишкендиктерин жогорулатуу.

3) билим берүү процессинде тандоо жана ийкемдүүлүк мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү.

4) эмгек рыногуна ийгиликтүү интеграциялоого же жогорку окуу жайларында билимин улантууга окуучуларды даярдоо [4].

12 жылдык билим берүү программасын киргизүү коомдун заманбап муктаждыктарына ылайык билим берүүнү өнүктүрүү үчүн стратегиялык мааниге ээ. Бул программа заманбап дүйнөнүн кыйынчылыктарына ылайыкташтырылган натыйжалуу жана сапаттуу окутууну камсыз кылууга багытталган. 12 жылдык билим берүү программасын киргизүүнүн негизги максаттарына төмөнкүлөр кирет:

1. Заманбап дүйнөдө ийгиликтүү адаптациялоо үчүн компетенцияларды өнүктүрүү: тез өзгөрүп жаткан маалыматтык коомдун шартында окуучулар санариптик сабаттуулук, критикалык ой жүгүртүү, коммуникация көндүмдөрүн жана өзгөрүүлөргө ийгиликтүү адаптациялоо жана татаал маселелерди чечүү үчүн зарыл болгон башка негизги компетенцияларды өздөштүрүүсү зарыл.

2. Билим берүүнүн сапатын жана окуудагы жетишкендиктерди жогорулатуу: билим берүү процессин 12 жылга чейин кеңейтүү предметтерди тереңдетүү, кесиптик көндүмдөрдү өнүктүрүү жана жогорку билимге даярдоо үчүн кошумча мүмкүнчүлүктөрдү берет. Бул билим берүүнүн сапатын жогорулатууга жана окуучулардын жакшы натыйжаларга жетишүүсүнө өбөлгө түзөт.

3. Билим берүү процессинде тандоо жана ийкемдүүлүктү жогорулатуу: кошумча билим берүү жылы окуучуларга кызыкчылыктарына, жөндөмдөрүнө жана мансап пландарына ылайык предметтерди жана багыттарды тандоодо ийкемдүү болууга мүмкүндүк берет. Бул ар бир окуучунун билим алуусуна жана өнүгүүсүнө жекелешпирилген мамилени шарттайт [5].

Окуучуларды эмгек рыногуна ийгиликтүү интеграциялоого же жогорку окуу жайларында билимин улантууга даярдоо: 12 жылдык билим берүү программасы окуучуларды кесиптик ишмердүүлүккө же жогорку окуу жайларында билимин улантууга кылдат даярдоону камсыз кылат. Бул бүтүрүүчүлөрдүн ийгиликтүү карьера жана андан ары өнүгүү мүмкүнчүлүгүн жогорулатат.

Ошентип, 12 жылдык билим берүү программасын киргизүү натыйжалуу жана сапаттуу билим берүү, окуучуларды заманбап дүйнөнүн кыйынчылыктарына даярдоо жана алардын коомго жана кесиптик иш-аракеттерге ийгиликтүү интеграцияланышын камсыз кылуу максатын көздөйт.

Кыргызстандагы эгемендүүлүктөн берки билим берүү тарыхына сереп салуу. 1991-жылы эгемендүүлүккө ээ болгондон кийин Кыргызстан өзүнүн билим берүү системасын иштеп чыгуу жана реформалоо зарылдыгына туш болду. 1990-жылдардын башында өлкө жаңы саясий жана экономикалык тутумга өтүүдө кыйынчылыктарга туш болуп, билим берүү мамлекеттик саясаттын артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп калды.

Бул мезгилде билим берүү системасын модернизациялоо, анын ичинде жаңы окуу программаларын иштеп чыгуу, окуу пландарын жана окутуу методикаларын реформалоо боюнча кадамдар жасалды. Билим берүү мекемелеринин материалдык-техникалык базасын жакшыртуу жана кадрларды даярдоо боюнча иштер жүргүзүлдү.

1990-жылдардан бүгүнкү күнгө чейин билим берүү Кыргызстандын мамлекеттик саясатынын маанилүү багыттарынын бири бойдон калууда. Окуу программаларын дайыма жаңылоо, заманбап билим берүү стандарттарына адаптациялоо жана окутууга жана жетишүүнү баалоого жаңы ыкмаларды киргизүү жүрүп жатат.

Кыргызстандын азыркы билим берүү системасынын **артыкчылыктары** жана **кемчиликтери** бар:

Артыкчылыктары:

Билим алууга жеткиликтүүлүк: негизинен Кыргызстанда билим алуу бардык балдар үчүн акысыз жана милдеттүү болуп саналат.

Окуу программаларынын ар түрдүүлүгү: жалпы билим берүү жана жогорку окуу жайларында ар кандай окуу пландары жана адистиктер бар.

Эл аралык стандарттарга даярдануу: билим берүү тутуму эл аралык билим берүү стандарттарына ылайыкташууга умтулат, бул бүтүрүүчүлөргө дүйнөлүк эмгек рыногунда атаандаштыкка жөндөмдүү болууга мүмкүндүк берет.

Кемчиликтери:

Билим берүүнүн бирдей эмес сапаты: билим берүүнүн сапаты регионго жана мекеменин түрүнө жараша бир топ айырмаланышы мүмкүн.

Материалдык-техникалык базанын жетишсиздиги: көптөгөн билим берүү мекемелеринде материалдык-техникалык базанын жетишсиздиги бар, бул сапаттуу окутууну өткөрүүнү кыйындатат.

Педагогикалык кадрларды жетишсиз даярдоо: квалификациялуу мугалимдердин жетишсиздиги, ошондой эле алардын кесиптик компетенцияларын жетишсиз жаңылоо бар.

Коомдун заманбап чакырыктарына жана муктаждыктарына ылайык, 12 жылдык билим берүү программасына өтүү Кыргызстан үчүн төмөнкү **себептер боюнча** зарыл болушу мүмкүн:

1) тереңирээк жана ар тараптуу билим берүү: кошумча окуу жылы окуучулардын билимин тереңдетүүгө жана көндүмдөрүн өркүндөтүүгө мүмкүндүк берет, бул аларды заманбап дүйнөнүн чакырыктарына көбүрөөк даярдайт.

2) бүтүрүүчүлөрдүн атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу: билим берүү программасын кеңейтүү бүтүрүүчүлөргө эмгек рыногунда атаандаштыкка жөндөмдүү болууга жана жогорку окуу жайларында билимин ийгиликтүү улантууга мүмкүндүк берет.

3) эл аралык стандарттарга ылайык келүү: 12 жылдык билим берүү программасына өтүү Кыргызстанга эл аралык билим берүү стандарттарына ылайык келүүгө жана дүйнөлүк билим берүү аренасында өзүнүн кадыр-баркын көтөрүүгө жардам берет.

4) инновациялык билим берүүнү өнүктүрүү: жаңы билим берүү программасы окутуунун инновациялык методдорун киргизүүгө жана жетишкендиктерди баалоого түрткү болот, бул жалпы билим берүүнүн сапатын жогорулатууга жардам берет.

Кыргызстанда 12 жылдык билим берүү программасына өтүү өлкөнүн билим берүү системасын өркүндөтүүдө жана окуучуларды азыркы дүйнөнүн кыйынчылыктарына даярдоодо маанилүү кадам болушу мүмкүн.

Кыргызстандагы 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнүн негизги этаптары.

12 жылдык билим берүү программасына өтүүнүн **биринчи этабы** Кыргызстандын билим берүү системасынын учурдагы абалын дыкат талдоону жана баалоону камтыйт. Бул төмөнкү кадамдарды камтыйт:

1) Окуу пландарын жана программаларын талдоо: учурдагы окуу пландарын жана программаларын изилдөө, алардын заманбап билим берүү стандарттарына жана эмгек рыногунун керектөөлөрүнө ылайык келиши.

2) Билим берүүнүн сапатын баалоо: көз карандысыз баалоонун, окуучулардын жетишүүсүн талдоонун жана ата-энелердин жана билим берүү эксперттеринин пикирлерин эске алуу менен билим берүүнүн сапатына талдоо жүргүзүү.

3) **Көйгөйлүү аймактарды аныктоо:** учурдагы билим берүү тутумундагы негизги көйгөйлөрдү жана кемчиликтерди аныктоо, мисалы, академиялык жетишкендиктердин төмөн деңгээли, педагогикалык кадрлардын жетишсиз квалификациясы ж. б.

4) **материалдык-техникалык базаны баалоо:** окуу жайларын, жабдууларды жана окуу куралдарын кошо алганда, билим берүү мекемелеринин материалдык-техникалык базасынын жеткиликтүүлүгүн жана сапатын талдоо.

12 жылдык билим берүү программасына өтүү стратегиясын иштеп чыгуу.
Экинчи этапта 12 жылдык билим берүү программасына өтүү стратегиясы иштелип чыгат. Буга төмөнкүлөр кирет:

1) **Максаттарды жана артыкчылыктарды белгилөө:** 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнүн акыркы максаттарын аныктоо жана стратегиялык келечекте билим берүүнү өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттарын аныктоо.

2) **Жол картасын түзүү:** конкреттүү кадамдарды, мөөнөттөрдү жана жооптуу адамдарды кошкондо, өтүүнү ишке ашыруу боюнча ырааттуу иш-аракеттер планын иштеп чыгуу.

3) **Кызыкдар тараптарды тартуу:** өткөөл стратегияны иштеп чыгуу процессине билим берүү коомчулугунун өкүлдөрүн, ата-энелерди, окуучуларды, педагогдорду жана башка кызыкдар тараптарды кошуу.

4) **Финансылык жана ресурстук мүмкүнчүлүктөрдү талдоо:** өтүүнү жүзөгө ашырууга зарыл болгон финансылык жана ресурстук чыгымдарды баалоо жана аларды камсыз кылуу механизмдерин иштеп чыгуу.

Үчүнчү этап билим берүү мекемелерин жана педагогикалык кызматкерлерди жаңы билим берүү программасына даярдоону камтыйт. Буга төмөнкүлөр кирет:

1) **Педагогикалык кадрларды кесиптик жактан өнүктүрүү:** жаңы окуу программаларын жана окутуу методикаларын өздөштүрүү боюнча мугалимдер үчүн окутуучу семинарларды, тренингдерди жана мастер-класстарды өткөрүү.

2) **Окуу пландарын жана программаларын адаптациялоо:** жаңы билим берүү программасынын талаптарын эске алуу менен окуу пландарына жана программаларына зарыл өзгөртүүлөрдү киргизүү.

3) **Материалдык-техникалык базаны модернизациялоо:** жаңы билим берүү программасын ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн окуу жайларын зарыл жабдуулар, окуу куралдары жана маалыматтык технологиялар менен камсыз кылуу.

Төртүнчү этап жаңы окуу программаларын жана окутуу методикаларын иш жүзүндө ишке ашырууну камтыйт. Буга төмөнкүлөр кирет:

1) **Пилоттук тестирилөө:** алардын натыйжалуулугун баалоо жана оңдоо үчүн бир нече билим берүү мекемелеринде жаңы окуу программаларын жана методикаларын киргизүү боюнча пилоттук долбоорлорду өткөрүү.

2) **Мониторинг жана баалоо:** жаңы окуу программаларын жана методикаларын ишке ашырууну баалоо, көйгөйлүү учурларды аныктоо жана аларды жоюу боюнча иш-чараларды иштеп чыгуу.

Бешинчи этап өтүү процессинин натыйжалуулугун баалоону жана керек болсо стратегияны тууралоону камтыйт. Буга төмөнкүлөр кирет:

1) **Натыйжаларды баалоо:** жетишилген максаттарды жана пландарды эске алуу менен 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнү ишке ашыруунун натыйжаларын талдоо.

2) *Проблемаларды аныктоо*: өткөөл мезгилде пайда болушу мүмкүн болгон көйгөйлүү аймактарды же күтүлбөгөн кыйынчылыктарды аныктоо.

3) *Стратегияны оңдоо*: аныкталган көйгөйлөрдү жоюу жана 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнүн ийгиликтүү аякташын камсыз кылуу үчүн түзөтүүчү иш-чараларды иштеп чыгуу жана ишке ашыруу.

Бул этаптар комплекстүү процесс болуп саналат, ал Кыргызстандагы 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнү натыйжалуу ишке ашырууга жана келечек муундар үчүн сапаттуу билим берүүнү камсыз кылууга мүмкүндүк берет.

Билим берүү системасына жана коомго өтүүнүн таасири. Кыргызстанда 12 жылдык билим берүү программасын киргизүү бир катар позитивдүү аспектилерди алып келиши мүмкүн:

1) *Терең жана ар тараптуу билим берүү*: кошумча окуу жылы окуучулардын билимин тереңдетүүгө жана көндүмдөрүн өркүндөтүүгө мүмкүндүк берет, бул аларды заманбап дүйнөнүн чакырыктарына көбүрөөк даярдайт.

2) *Билим берүүнүн сапатын жогорулатуу*: билим берүүнүн узактыгын жогорулатуу окуучулардын билим алуудагы жетишкендиктеринин деңгээлин жогорулатууга жана жалпысынан билим берүүнүн сапатын жакшыртууга өбөлгө болот.

3) *Бүтүрүүчүлөрдүн атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу*: билим берүү программасын кеңейтүү бүтүрүүчүлөрдүн эмгек рыногундагы атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатып, алардын кесиптик жана инсандык өнүгүүсүнө кеңири мүмкүнчүлүктөрдү берет.

4) *Эл аралык стандарттарга ылайык келүү*: 12 жылдык билим берүү программасына өтүү Кыргызстанга эл аралык билим берүү стандарттарына ылайык келүүгө жана дүйнөлүк билим берүү аренасында өзүнүн кадыр-баркын көтөрүүгө жардам берет [5].

Бирок, 12 жылдык билим берүү программасына өтүү процесси бир катар кыйынчылыктарга туш болушу мүмкүн:

1) *Финансылык чыгымдар*: билим берүү программасын кеңейтүү педагогикалык кадрларды окутууга, материалдык-техникалык жактан камсыз кылууга жана кесиптик жактан өнүктүрүүгө кошумча финансылык чыгымдарды талап кылат.

2) *Педагогикалык кадрларды даярдоо*: жаңы билим берүү программасын ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн педагогикалык кадрларды даярдоону жана кайра даярдоону камсыз кылуу зарыл.

3) *Материалдык-техникалык база*: айрым билим берүү мекемелери жаңы билим берүү программасын ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн материалдык-техникалык базаны жаңыртууга муктаж болушу мүмкүн.

4) *Каршылыкка каршы туруу*: өткөөл мезгилде окуучулардын, тарбиячылардын жана ата-энелердин каршылыгы жана нааразычылыгы келип чыгышы мүмкүн, бул жаңы билим берүү программасын ийгиликтүү ишке ашырууну кыйындатат.

12 жылдык билим берүү программасын киргизүү билим берүү системасына жана **коомдун ар кандай аспектилерине таасирин тийгизет**:

1) *Окуучулар*: Окуучулар тереңирээк жана ар тараптуу билим алышат, бул алардын кесиптик жана инсандык өнүгүүсүн жакшыртат.

2) *Ата-энелер*: ата-энелер балдарынын билиминин сапатына жана жаңы билим берүү программасынын келечегине тийгизген таасирине кызыкдар болушу мүмкүн.

3) *Билим берүү институттары*: билим берүү мекемелери жаңы талаптарга жана стандарттарга ылайыкташууга, жаңы билим берүү программасын ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн педагогикалык кадрларды даярдоону жана материалдык-техникалык базаны жаңылоону жүзөгө ашырууга тийиш.

Ошентип, 12 жылдык билим берүү программасын киргизүү билим берүү тутумуна жана бүтүндөй коомго олуттуу таасирин тийгизет, бул мүмкүн болгон көйгөйлөрдү жана татаалдыктарды кылдат талдоону жана башкарууну талап кылат.

"Кыргыз Республикасында 12 жылдык билим берүү программасына өтүү процессиндеги негизги этаптар" темасы боюнча *негизги тыянактарды* төмөнкүдөй баяндоого болот:

1. *Өтүүнүн зарылчылыгы*: Кыргыз Республикасында 12 жылдык билим берүү программасын киргизүү заманбап коомдун жана эмгек рыногунун талаптарына ылайык келүүгө жөндөмдүү заманбап жана атаандаштыкка жөндөмдүү билим берүүгө умтулуу менен шартталган.

2. *Өтүү этаптары*: 12 жылдык билим берүү программасына өтүү процесси бир нече этаптарды камтыйт, анын ичинде билим берүү тутумунун учурдагы абалын талдоо, өтүү стратегиясын иштеп чыгуу, окуу жайларын жана педагогикалык персоналды даярдоо, жаңы окуу программаларын жана методикаларын киргизүү, ошондой эле өтүү процессинин натыйжалуулугун баалоо жана оңдоо.

3. *Негизги багыттар*: 12 жылдык билим берүү программасына өтүү процессиндеги негизги багыттар өзүнө билим берүү стандарттарын жана баалоо критерийлерин иштеп чыгууну, окуу материалдарын жана методикаларды модернизациялоону, квалификациялуу педагогикалык кадрларды даярдоону, ошондой эле билим берүү мекемелеринин материалдык-техникалык базасын жаңылоону камтыйт.

4. *Өткөөлдүн мааниси жана максаттары*: 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнүн негизги максаты-сапаттуу билим берүү, бүтүрүүчүлөрдү заманбап кыйынчылыктарга жана мүмкүнчүлүктөргө даярдоо, ошондой эле алардын эмгек рыногунда жана билим берүү чөйрөсүндө атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу.

5. *Актуалдуулук жана перспективалар*: 12 жылдык билим берүү программасына өтүү Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүүнү камсыз кылууга жана билим берүү аркылуу жарандардын жашоо сапатын жогорулатууга жөндөмдүү актуалдуу жана келечектүү демилге болуп саналат.

Колдонулган адабияттар:

1. Касымалиев М.У. Кыргыз республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында онлайн билим берүүнүн негизги концепциясы / Касымалиев М.У. // Известия ВУЗов Кыргызстана. 2023. № 5. С. 246-251.

2. Касымалиев М.У. Билим берүүнү санариптештирүүнүн теориялык маселелери / Касымалиев М.У., Ашымбаева Т.А., Кожобеков К.Г., Калдыбаев С.К. // Alatoo Academic Studies. 2023. № 2. С. 91-97.

3. Касымалиев М.У. Окуу процессинде санариптик технологияларды колдонуунун артыкчылыктары / Касымалиев М.У., Ашымбаева Т.А., Кожобеков К.Г., Эрдолатов С.С. // Alatoo Academic Studies. 2023. № 2. С. 98-104.

4. Касымалиев М.У. Электрондук билим берүү ресурстарынын билим сапатын жогорулатуудагы ролу / Касымалиев М.У., Ибраев А.Д., Онгарбаева А.Д. // *Alatoo Academic Studies*. 2023. № 3. С. 79-90.

5. Касымалиев М.У. Кыргыз республикасынын билим берүү системасындагы steam технологиясынын методикалык өзгөчөлүктөрү / Касымалиев М.У., Асанова М.Б., Ибрагимов Ж.У. // *Alatoo Academic Studies*. 2023. № 4. С. 125-133.

Рецензент: педагогика илимдеринин доктору, профессор Чоров М.Ж.